

Vinger mot frihet

Marit Elfström Larsen

Minnet som gjorde at jeg ville fortelle om Henrik, var da jeg fant Astrid Lindgrens sang «Lofferen» fra filmen «Rasmus på loffen». Teksten her handler om å vandre ut i verden og legge vanskelige saker bak seg. Refrenget er slik: «Han vil bli fri, sånn som fuglen, fri sånn som fuglen, og da er det som noen roper: «'Kom!' i hans galne loffereblod....»

Henrik ble interessert fra første stund. Han stoppet opp og lyttet. Dette ble sangen han siden kom tilbake til og spurte etter i nesten alle musikktimene. Hans begrensede språk gjorde at han sa de samme ordene hver gang han ønsket sangen: «Se på loffe gå de veie». (Teksten begynner: «Se på lofferen, som går der på veien»).

Sangen traff ham «midt i magen». Foruten at det er en flott melodi, tror jeg at teksten var det viktigste for ham. I hans sterkt skjematisk hverdag må han ha hatt et ønske om å kunne være som andre barn, kunne bevege seg fritt og leke med andre. Sangen ga ham kanskje den følelsen. Kanskje sangen ble de vingene mot frihet, som han bevisst eller ubevisst ønsket. Det var også lite av hans ofte uønskede adferd i mine timer. Han var nesten alltid forholdsvis rolig og oppmerksom i musikktimene.

Henrik kom til vår skole da han var tolv år. Han hadde autismediagnose og atferds-vansker. Ved skolestart viste han alvorlig sinne mot seg selv og andre. Som syvåring ble han testet, og man registrerte at Henrik hadde trekk som var typiske for barn med autisme. Han var ved vår skole i to og et halvt år før han ble overført til en annen skole med internat. Henrik hadde ikke funksjonelt verbalt språk. Stemmen hans var lys, og han snakket bare i enstavelsesord og med få ord om gangen. I mitt arbeid med ham la jeg derfor blant annet vekt på å bruke sang for at han kunne øke ordforrådet sitt, og om mulig, få et bedre fungerende språk. Jeg ville derfor finne sanger som kunne bli viktige for ham, sanger med tekster som kunne uttrykke hans frustrasjoner, sinne, følelse av avmakt, ønsker og glede.

I begynnelsen av hans skoletid hos oss var musikktime (2x30 min/uke) inne på hans eget klasserom. Det var ingen andre elever i hans klasserom. Vi sang sanger som han kjente fra før: *Hjulene på bussen; Tre små kinesere; Jeg blir så glad, når jeg ser deg; Du har to øyne....* Men også noen nye: *Hysj!, Kjenn på din rygg nå, Nå skal vi spille på tromme...*

De siste ukene i det første høstsemesteret spilte Henrik trommesett inne på musikkrommet. I trommetimene var han mer aktiv enn i sangtimene, og han hadde god rytme/takt, når han spilte. Da vi begynte å spille trommesett taklet han dette veldig bra, og han syntes det var gøy å spille trommer. Etter en tid med trommespill måtte vi dessverre slutte med dette, fordi Henrik viste endret atferd. Han opptrådte mer truende i timene. Derfor bestemte vi at det skulle være to lærere/voksne sammen med ham i timene.

Musikktime ble etter dette holdt i klasserommet, der vi satt på samme sted i hver time. Han satt skjermet i et hjørne, den andre voksne satt ved siden av ham et stykke fra ham. Jeg satt rett overfor ham på litt avstand. Han ble alltid nøye forberedt i overgangene fra en time til en annen. Dagtavle var en del av dette systemet.

Jeg fant sanger som kunne gi ham noe: trøst, nye interesser, å kjenne igjen følelser han bar på, nye ord, nye kommunikasjonsmåter og ny kunnskap. Alt i alt: Gi Henrik noe han kunne tenkes ha bruk for i livet. Vi så at han kunne få et begrenset og utfordrende liv. Mennesker som skulle være sammen med ham måtte også skjerme seg selv, og derfor måtte det være mange som kom inn i hans liv, tett innpå ham.

Jeg presenterte sanger med tekster om det han var interessert i: insekter, maur og andre små kryp. *Hysj!* er en slik sang, fordi den handler om maur i en hage. Dette syntes å være interessant for Henrik. Noen ord lengre ut i teksten ble stadig viktigere for ham: «Jeg er et menneske og jeg er snill». De ordene sang han ofte med i.

Med det som utgangspunkt lette jeg videre etter sanger som kunne «treffe» ham og hans situasjon, slik vi så den. Han hadde alltid to voksne rundt seg, fordi hans atferd var uforutsigbar og truende for ham selv, andre elever og andre voksne. Hans hverdag var preget av konflikter, utagering og frustrasjon. Det ble mange rapporter om «bruk av tvang», det vil si at man måtte holde ham fast, slik at han kunne roe seg. Det ligger også flere rapporter ved «voldsutøvelse» i hans mappe.

Sangen om *Lofferen* ble et vendepunkt for musikktime. Musikktime roet ham ned. Han hadde lettere for å konsentrere seg her enn i andre timer. Musikktime ble positive for ham. Selv om det ofte var vanskelig å avslutte noe for å begynne med noe annet, ble overgangen til musikktime noen av de letteste overgangene.

Avslutning

Etter mange år som musikk lærer for barn med lærevansker og andre utfordringer er Henrik en av de elevene som stadig dukker opp i mine minner. Det jeg lærte, eller kanskje hadde tro på fra begynnelsen av, er at valg av «materiale», sanger, tekster, rytmekategorier kan være det som setter i gang en prosess hos eleven og i relasjonen mellom oss. I relasjonsbygging kan det ta mange år for å finne den rette «nøkkelen». Nøkkelen kan være å lytte på glissando på en gitar, sopranstemme i en operaarie, fløytemusikk, urytmiske «bråkete» trommeslag eller en tekst som «treffer».